

Alla LOBANOVA
Uniwersytet Państwowy w Krzywym Rogu (Ukraina)

HIERARCHIA WARTOŚCI ELITY POLITYCZNEJ WSPÓŁCZESNEJ UKRAINY (1991-2015): PRÓBA ANALIZY SOCJOLOGICZNEJ

Streszczenie. W artykule, na podstawie analitycznego przeglądu klasycznych i współczesnych teorii elit, zostały przedstawione dominujące wartości rządzących elit, a także została uzasadniona rola rządzącej i opozycyjnej elity w kształtowaniu i umacnianiu wartości politycznych. Prezentowana jest retrospektywna analiza dominujących wartości elity politycznej w najnowszej historii Ukrainy w latach 1991-2015, jak również została zarysowana hierarchia wartości politycznych, głoszonych przez kolejnych prezydentów Ukrainy w konfrontacji z prowadzoną przez nich rzeczywistą polityką.

Kluczowe słowa: elita polityczna, elita rządząca, opozycja, społeczeństwo, wartości europejskie, pseudowartości, imitacja reform, wola polityczna, niepodległość

A HIERARCHY OF VALUES OF POLITICAL ELITE IN MODERN UKRAINE (1991-2015): ATTEMPT OF SOCIOLOGICAL ANALYSIS

Summary. The article is deal with the analytical review of classic and modern theories of elites, the dominant values of ruling (main) elites are exposed. Author found the role of ruling and opposition elite in forming and claim of political values. The retrospective analysis of dominant values of political elite is carried out in the newest history of Ukraine (1991-2015). The hierarchies of political values, that were proclaimed by Presidents of Ukraine are presented in the article. The results of their implementation are revealed.

Keywords: political elite, ruling (main) elite, opposition, society, European values, pseudovalues, imitation of reforms, political volition, sovereignty, independence

1. Wstęp

Elita polityczna, zdaniem Gaetana Mosci i Vilfreda Pareto oraz innych znanych socjologów, jest mniejszą liczebnie, lecz najbardziej aktywną w sensie politycznym częścią społeczeństwa, dążącą do zdobycia, utrzymania i wykorzystania władzy politycznej.

Zdobycie władzy daje elicie politycznej możliwość skoncentrowania w swoich rękach zarządzania mechanizmem państwowym i, co oczywiste, wpływania nie tylko na gospodarkę kraju, lecz także na wszystkie inne procesy społeczne. Dlatego też poziom moralny elity politycznej wyznacza w konsekwencji ogólny poziom moralny społeczeństwa jako całości.

Polityczne elity, jakie ukształtowały się we współczesnej Ukrainie, mają swoją specyfikę, która jaskrawo daje o sobie znać w trakcie walk o władzę. Dlatego też badanie hierarchii wartości politycznych elit Ukrainy jest *aktualnym i wymagającym socjologicznej interpretacji problemem*.

Zrozumienie specyfiki systemu wartości i orientacji współczesnej ukraińskiej elity politycznej wymaga przede wszystkim uściślenia treści pojęcia elity politycznej, ujawnienia jej specyfiki i funkcji, jakie pełni w społeczeństwie.

2. Elita polityczna jako dominujący podmiot stosunków społeczno-politycznych i władczych (obecnych lub przyszłych) pełnomocnictw

Właściwe funkcjonowanie dowolnego społeczeństwa jest niemożliwe bez istnienia *elit politycznych* – takich grup społecznych, które spełniają władcze uprawnienia, zarządzają procesami społecznymi i wyznaczają główne kierunki ich rozwoju. *De facto* elita to ten mniejszościowy odłam społeczeństwa, który, dzięki swoim określonym cechom, kieruje większością.

Elita (fr. *elite* – najlepszy, doborowy) w ogólnie przyjętym na gruncie nauki rozumieniu tego słowa oznacza „dominujące (panujące) grupy społeczne, które wypracowują i urzeczywistniają politykę państwową, kulturalną i społeczno-ekonomiczną” i właśnie dlatego są one „koniecznymi i życiowo ważnymi strukturalnymi elementami dla funkcjonowania społeczności dowolnego typu”¹.

Polityczna elita odgrywa w społeczeństwie szczególną rolę, ponieważ zajmuje uprzywilejowaną pozycję w strukturze władzy, co pozwala jej brać udział w podejmowaniu i realizacji kierowniczych decyzji państwowych. Nieprzypadkowo elitę polityczną często utożsamia się z elitą rządzącą. Jednocześnie, według poglądów ukraińskich uczonych

¹ Социология: Энциклопедия: Сост. А.А. Грицанов, В.А. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко, Книжный Дом, Минск 2003, s. 1270.

W.P. Andruszczenki i W.S. Bakirowa, nie należy utożsamiać elity politycznej z liczną armią funkcjonariuszy, którzy twarzą aparat państwowy, organy przedstawicielskie, organy lokalnego samorządu, aparat i aktyw partii politycznych, grup, ruchów i organizacji społecznych².

Swój pogląd uzasadniają tym, że funkcjonariusze ci nie podejmują zasadniczych decyzji politycznych i nie są samodzielnymi podmiotami władzy, a wykonują tylko rolę „roboczych narzędzi”, którymi posługują się elity. Jeśli zgodzić się z takim punktem widzenia, to oczywiście, że do politycznej elity należy zaliczać nie wszystkich przedstawicieli rządzących organów władzy, a tylko te osoby i grupy polityczne (struktury), które bezpośrednio podejmują decyzje polityczne i organizują działalność biurokratycznego aparatu funkcyjnego w celu ich zrealizowania.

Lecz jest i inny punkt widzenia. Ukraiński filozof V.A. Shpilyuk pisał, że niekiedy biurokratyczny aparat jest uważany za składnik rządzącej elity, ponieważ „jest on obdarzony uprawnieniami dla podejmowania ważnych decyzji, które są kluczowe”³. Ten drugi punkt widzenia jest nam bliższy.

Wieloletnie uczestniczące obserwacje pracy organów władz lokalnych pokazują, że praktycznie wszyscy ich pracownicy z reguły uważają się za wpływowych, w sensie organizacyjno-wykonawczym, fachowców, tak też postrzega ich większość ludzi – jako wyselekcjonowaną elitarną polityczną część regionalnej społeczności. Co więcej, liderzy miejscowych organizacji partii politycznych i ruchów społecznych też kojarzą się ludziom z przedstawicielami elity, ponieważ są niejako wybrańcami narodu, z założenia najlepszymi i politycznie najsilniejszymi jego przedstawicielami.

Dlatego też oddzielenie autorów i twórców decyzji politycznych od ich wykonawców, w sensie ich znaczenia i elitarności, nie zawsze okazuje się możliwe dla przeciętnego człowieka i w związku z tym, naszym zdaniem, należy rozróżniać naukowe i potoczne rozumienie elity politycznej.

Z naukowego punktu widzenia rzeczywiście *polityczna elita* to szczególna, wyselekcjonowana część klasy politycznej, która wyznacza i formuje polityczną strategię funkcjonowania społeczeństwa. Pod *względem strukturalnym* elita polityczna składa się z *dwóch przeciwstawnych grup*. Pierwsza z nich jest podmiotem władczych uprawnień, czyli jej przedstawiciele zajmują kluczowe kierownicze pozycje w organach władzy państwowej, w tym także w lokalnych samorządach, to znaczy biorą bezpośredni udział w wypracowywaniu i realizacji decyzji politycznych tak na szczeblu państwowym, jak i regionalnym.

² Соціологія політики: Енцикл.словник, Авт.-упоряд.: В.А. Полторак, О.В. Петров, А.В. Толстоухов, Вид-во Європ.ун-ту, Київ 2009, s. 129.

³ О.І. Семків (red.): Політологія, Видавництво «Світ», Львів 1994, s. 169.

Druga grupa pozostaje w opozycji do legitymistycznej władzy i w sposób pośredni (przez kontrolę i krytykę rządzącej elity) wpływa na podejmowanie decyzji politycznych. Dlatego też ma sens mówienie o występowaniu w społeczeństwie nie jednej elity politycznej, ale co najmniej dwóch: rządzącej i opozycyjnej. Brak opozycyjnej elity politycznej prowadzi do atrofii procesów demokratycznych i wzmacniania tendencji autorytarnych, czy nawet totalitarnych.

W tym miejscu celowe wydaje się wspomnienie teorii cyrkulacji elit włoskiego socjologa Vilfreda Pareto. Jak wiadomo, w swojej pracy „Traktat o ogólnej socjologii” przedstawił on określenie elity rządzącej jako „kręgu tych odnoszących sukcesy jednostek, które wykonują polityczne i społeczne funkcje kierownicze” i dla celów badawczych nad trwałością społeczeństwa rozdzielił ją na dwie części: rządzącą, która gra widoczną rolę w rządzie, i nierządzącą, która nie wpływa na decyzje rządu⁴.

V. Pareto wyróżnia ponadto dwa używane przez elitę rządzącą instrumenty kierowania – siłę i chytrą, co, jak słusznie zauważa Raymond Aron, jest parafrazą słynnego przeciwstawienia przez Niccolò Machiavelliego „lwów” i „lisów”. Te pierwsze preferują konserwatyzm i przemoc w kierowaniu, drugie – chytrą, oszustwo i obrotność⁵. Walka między tymi typami elit prowadzi do stałej ich rotacji: „lwy” przeważają u władzy w warunkach stabilności społeczeństwa, a „lisy” – w okresach niestabilności. Mechanizm odnowy czy zamiany jednej elity na drugą, według V. Pareto, jest zdeterminowany przez społeczną mobilność.

Inny włoski socjolog – Gaetano Mosca – przez pojęcie elity politycznej rozumiał nieliczną klasę rządzącą, która pozostaje *zawsze zorganizowana* i obdarzona polityczną świadomością, co zapewnia jej pierwszoplanową rolę w procesie historycznym. W charakterze podstawowych społecznych procedur wymiany elity politycznej rozpatrywał takie procedury, jak dziedziczność, kooptacja i wybór/wybory⁶.

O nieuchronności istnienia w społeczeństwie panującej klasy politycznej dużo pisał również jeden z założycieli niemieckiej politologii Robert Michels. W szczególności wysunął ideę o niemożliwości demokracji bez *zorganizowanego aparatu zarządzania* i *profesjonalnego przywództwa*, a to z kolei wymaga wyodrębnienia elity, czyli aktywnej mniejszości, której ufają masy. W rezultacie demokracja nieuchronnie transformuje się w oligarchię. Twierdzenie to stanowi jądro sformułowanego przez tego uczonego „żelaznego prawa oligarchii”.

⁴ Р. Арон: Этапы развития социологической мысли, Гуревич П.С. (ред.). «Прогресс» - «Политика», Москва 1992, s. 452-453.

⁵ Ibidem, s. 453-454.

⁶ Социология: Энциклопедия: Сост. А.А. Грицанов, В.А. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко, Книжный Дом, Минск 2003, s. 1270.

Należy zauważyć, że zarówno V. Pareto, G. Mosca, jak i R. Michels niezbyt wierzyli w demokratyczny charakter elit politycznych, doskonale rozumiejąc, że ta rządząca mniejszość zawsze dąży do umocnienia swoich pozycji w społeczeństwie, uzyskania przywilejów w dostępie do i w podziale funduszy publicznych oraz stale wzmacnia swoją przewagę polityczną nad masami, co w rezultacie doprowadza do autorytarnych metod kierowania społeczeństwem.

Współczesna myśl polityczna przyniosła nowe naukowe teorie na temat kształtowania się i funkcjonowania elit politycznych. Mamy tu na myśli przede wszystkim *teorię elitarną demokracji* (Herold Laswell, Joseph Schumpeter), której istota polega na tym, że demokratyczny polityczny reżim pozostaje zagwarantowany przez otwarte prawo wyborcze elektoratu do wybierania przedstawicieli rządzącej elity, co z kolei zakłada jej odpowiedzialność przed narodem (większością).

W teorii elitarnego pluralizmu z kolei Otto Stammer, David Riesman i Robert Dahl rozwijają ideę występowania w społeczeństwie wielu elitarnych grup, których wpływ jest ograniczony przez określoną sferę działalności. Istnienie demokratycznej konkurencji zapobiega kształtowaniu zjednoczonej elitarną grupą i czyni możliwą kontrolę tych grup ze strony mas⁷.

Natomiast przedstawiciele krytycznych teorii elit R. Mills, F. Hunter, G. Domhoff i inni bronią idei jednolitej, zintegrowanej elity panującej, która kontroluje kluczowe pozycje w społeczeństwie, wpływając na stan wszystkich sfer jego życia.

Reasumując, należy więc podkreślić, że we współczesnej socjologii i politologii jak dotąd nie przyjęto jednoznacznej teorii elit politycznych, co świadczy o wielopłaszczyznowości i niejednoznaczności funkcjonowania tego fenomenu socjalnego w różnych społeczeństwach i reżimach politycznych.

Niemniej jednak we wszystkich bez wyjątku teoriach elit daje się zauważyć myśl przewodnią, że *polityczna elita jest dominującym podmiotem stosunków społeczno-politycznych i władczych (dzisiejszych lub przyszłych) uprawnień*. Odnosi się to zarówno do rządzącej elity, która podejmuje i realizuje dzisiejsze decyzje polityczne, jak i do opozycyjnej (kontr-) elity, która kontroluje tę pierwszą, walczy o przyszłe uprawnienia polityczne i występuje jako aktywny uczestnik życia politycznego kraju.

Oczywiście, istniejące teorie elit mogą być weryfikowane za pomocą procedur socjologicznych na polu praktycznym tego czy innego kraju, lecz należy przy tym pamiętać, że w powszedniej świadomości ludzi elita polityczna z reguły kojarzy się: *po pierwsze* – z ludźmi, którzy trzymają w swoich rękach władzę i znajdują się w organach państwowych – parlamencie, rządzie, sądownictwie, samorządzie lokalnym, stoją na czele partii politycznych

⁷ Политологический словарь-справочник, Погорельный Д.Е., Фесенко В.Ю., Филиппов К.В. (ред.): Наука-Спектр, Ростов-на-Дону 2008, http://politics_reference.academic.ru/311/ПЛЮРАЛИЗМА_ЭЛИТ_ТЕОРИЯ, dostęp 12.02.2015.

i ruchów społecznych, i *po drugie* – ze społeczno-politycznymi wzajemnymi relacjami, jakie występują zarówno w łonie tych elit, jak i między nimi a społeczeństwem. Właśnie te stosunki mają decydujący wpływ na wypracowanie kierowniczych decyzji politycznych i w konsekwencji decydują o stabilności czy niestabilności społeczeństwa.

3. Wartości wyznawane przez elity polityczne w kontekście ich interpretacji socjologicznych

Jak podkreślają wspomniani już ukraińscy naukowcy W.P. Andruszczenko i W.S. Bakirov, problem elity politycznej okazuje się centralną kwestią w socjologii polityki, ponieważ „pozostaje ona bezpośrednio związana z charakterem i jakością władzy politycznej, z konkretnym sposobem jej strukturalizacji”⁸.

Na równi z charakterem i jakością władzy jest analizowana i druga strona problemu elity politycznej, a mianowicie – charakter politycznych wartości, które głosi (wyznaje) elita polityczna w społeczeństwie. Ostrość tej strony problemu tłumaczy się tym, że wartości wyznawane przez polityczną, w szczególności rządzącą elitę stają się z reguły dominujące (czy obowiązujące) w całym społeczeństwie.

Polityczne wartości, według poglądów ukraińskiego socjologa A.A. Ruchki, są „punktami orientacyjnymi i regulatorami politycznej świadomości, politycznych stosunków i politycznej praktyki”, które z kolei mają „dwoisty fundament egzystencjalny: ze jednej strony, są produktem historycznego doświadczenia ludzi, a z drugiej – urzeczywistniają i przejawiają się zarówno w obiektywnie istniejących stanach rzeczywistości politycznej (zjawiska polityczne, struktury, procesy), jak i w subiektywnych jej formach (orientacje polityczne, identyfikacja, praktyka)”⁹.

Takie rozumienie problemu w istocie oznacza, że dowolne zjawisko czy proces, cele strategiczne czy ideowe motywacje, praktyki zachowań czy cechy podmiotów polityki można rozpatrywać jako polityczne wartości, czyli w społeczeństwie dopuszcza się obecność *wielowariantowości wartości politycznych*, gdy mówimy o ideologicznych priorytetach poszczególnych partii politycznych i ruchów społecznych. Innymi słowy, polityczne podmioty mogą wytwarzać i ogłaszać wybrane i akceptowane w ich politycznej organizacji wartości, które odzwierciedlają interesy określonych warstw społecznych.

Jednakże nie oznacza to, że automatycznie stają się one dominujące w społeczeństwie. Jeśli chodzi o ogólny interes polityczny, to, jak zaznacza A.A. Ruchka, może on być

⁸ Соціологія політики: Енцикл.словник, Авт.-упоряд.: В.А. Полторак, О.В. Петров, А.В. Толстоухов, Видво Європ.ун-ту, Київ 2009, s. 129.

⁹ Ibidem, s. 416.

„sformułowany tylko na drodze uogólniania konkretnych (grupowych i indywidualistycznych) interesów i priorytetów”¹⁰.

Uogólnione wartości polityczne, którymi kierują się i które deklarują elity polityczne, stają się w konsekwencji ideałami politycznymi i punktami orientacyjnymi o charakterze duchowym (kulturowym), organizacyjnym (socjalno-normatywnym) i materialnym (ekonomicznym). Mamy tu na myśli przede wszystkim demokrację, legitymistyczność, równouprawnienie, wolność, humanizm, sprawiedliwość, praworządność, porządek prawny, bezpieczeństwo, samorządność, a także materialny dostatek i godne warunki życia obywateli kraju.

W historii kształtowania politycznych wartości odnajdujemy takie ich orientacje i praktyki, jak: tradycjonalistyczne, utopijne, konserwatywne i neokonserwatywne, liberalne i neoliberalne, socjalistyczne i narodowo-socjalistyczne, nazistowskie, anarchiczne, rewolucyjne i tak dalej. Wymienione tu wartości odzwierciedlają treść głównych światowych nurtów polityczno-ideologicznych, które w tych czy innych okresach rozwoju cywilizacji ludzkiej zyskiwały popularność i były głoszone przez elity polityczne i/lub partie polityczne w najbardziej rozwiniętych społeczeństwach.

W ten sposób historyczne i polityczne doświadczenie ludzkości było kumulowane dzięki akceptacji i promocji przez elity polityczne wartości tej czy innej ideologii społeczno-politycznej, która odzwierciedlała układ sił politycznych danego społeczeństwa w danym okresie jego rozwoju.

4. Hierarchia wartości elity politycznej współczesnej Ukrainy

Kształtowanie się współczesnej ukraińskiej elity miało złożony i sprzeczny wewnętrznie charakter. Rozpad Związku Radzieckiego i uzyskanie przez Ukrainę niepodległości w 1991 roku nie spowodowały niestety radykalnej zmiany w składzie jakościowym i strukturze wartości elity rządzącej.

Dochodząca do władzy dawna nomenklatura partyjna i dyrektorzy dużych zakładów przemysłowych bynajmniej nie zamierzali utracić nabytego statusu społeczno-politycznego. Wykorzystując duże doświadczenie ideologiczne i organizacyjne oraz deklarując odrzucenie wartości komunistycznych i orientację na wartości liberalne, większość z nich jeszcze bardziej umocniła swoje dominujące pozycje w centralnych i regionalnych organach władzy politycznej.

Popierając werbalnie ideę narodowego odrodzenia Ukrainy, w rzeczywistości elita rządząca w ciągu 20 lat niepodległości starała się umocnić własną dominującą pozycję

¹⁰ Ibidem, s. 417.

w sferze redystrybucji zasobów surowcowych i majątku narodowego, co znacznie spowolniło rozwój społeczno-gospodarczy kraju w porównaniu z innymi krajami byłego systemu socjalistycznego, na przykład Polski, Litwy, Łotwy, Węgier, Republiki Czeskiej i innych.

Można z przekonaniem powiedzieć, że wyznawane wartości elit politycznych w najnowszej historii Ukrainy znajdowały swój wyraz w wartościach politycznych prezydentów, którzy kierowali krajem.

Okresowi rządów prezydenta Leonida Krawczuka (1991-1994), jak pisze J. Szyszkowski, „towarzyszyła permanentna febra polityczna – dwa i pół roku kraj żył między przeszłością a przyszłością”¹¹, ale z nazwiskiem Leonida Krawczuka historycy i politycy wiążą także niepodległość Ukrainy, ponieważ ustawę o niepodległości, która została przygotowana przez posłów z opozycji na posiedzeniu Rady Najwyższej 24 sierpnia 1991 roku, zgłosił właśnie on, dlatego też była komunistyczna większość, przyzwyczajona do przestrzegania dyscypliny partyjnej, wsparła swego byłego ideologa.

Przeprowadzenie 1 grudnia 1991 roku referendum ogólnokrajowego, w którym naród ukraiński potwierdził deklarację niepodległości Ukrainy, a następnie podpisanie w Puszczy Białowieskiej 7-8 grudnia 1991 roku przez Leonida Krawczuka wspólnie z prezydentem Rosji Borysem Jelcynem i przewodniczącym Rady Najwyższej Białorusi Stanisławem Szuszkiewiczem umowy w sprawie likwidacji ZSRR i utworzenia WNP zapoczątkowało koniec systemu komunistycznego w kraju.

Rozpoczęła się epoka kształtowania się nowych wartości politycznych. Zarówno elita rządząca, na czele z prezydentem Leonidem Krawczukiem, jak i opozycja polityczna, na czele z W. Czornowilem, ogłosiły idee państwa narodowego i reform rynkowych jako podstawowe wartości, co znalazło dość silne poparcie w społeczeństwie. Jednak aby zrealizować te idee, „trzeba było najpierw przeżyć i przetrwać, nie dopuszczając do stoczenie się kraju na poziom marginalnych tworów państwowych i stopniowo uczyć się samodzielnie i skutecznie rządzić krajem”¹².

Leonidowi Krawczukowi, opierającemu się na rządzie, udało się praktycznie zdemontować radziecki system zarządzania, utrzymać integralność terytorialną, względny pokój i stabilność w społeczeństwie, osiągnąć międzynarodowe uznanie Ukrainy jako niepodległego państwa, rozpocząć proces odrodzenia kultury ukraińskiej – i to stało się jego głównym osiągnięciem.

Jednocześnie sytuacja gospodarcza w kraju znacznie się pogorszyła, ponieważ prawie wszystkie więzi kooperacyjne z byłymi republikami radzieckimi zostały zerwane, utracono rynki dla mało konkurencyjnych produktów wytwarzanych jeszcze przez przedsiębiorstwa radzieckie i w konsekwencji nadszedł głęboki kryzys ekonomiczny. Jednak elicie rządzącej

¹¹ Юрий Шишковский, Новейшая история Украины. Часть 4. Первый Президент, Вовремя. info, www.vovremya.info/art/1181322857.html, dostęp 02.04.2015.

¹² Ibidem.

mimo wszystko udało się zapobiec katastrofie ekonomicznej, chociaż nie udało się uruchomić mechanizmu rzeczywistych reform rynkowych.

Głównym problemem rządzącej elity tego okresu był brak wiedzy i umiejętności rządzenia krajem na podstawie nowych przepisów konstytucyjnych – kraj płynął z prądem, nie przyspieszał zmian społecznych, żył według starej radzieckiej konstytucji, która nie pozwalała na reorientację w kierunku reform rynkowych.

Dlatego też wartości liberalne, a mianowicie rozwój wolnego rynku, indywidualnej inicjatywy i przedsiębiorczości, pozostawały *czystą deklaracją*. W rzeczywistości postępował proces akumulacji pierwotnej kapitału, dramatycznie wzrastała przepaść między bogatymi i biednymi, ruszyło koło zamachowe hiperinflacji, prawa uchwalone przez parlament były niedoskonałe i wykorzystywane przez świeżo powstałe struktury polityczno-korporacyjne do realizacji grupowych interesów.

Sprzeczności, które powstały między prezydentem a deputowanymi, doprowadziły do jednoczesnych przedterminowych wyborów zarówno prezydenckich, jak i do Rady Najwyższej, w wyniku których doszedł do władzy Leonid Kuczma (1994-2005), którego poparła większość wyborców jako potencjalnego ekonomistę-reformatora, mającego pozytywne doświadczenie w kierowaniu dużym przedsiębiorstwem przemysłowym.

L. Kuczma rzeczywiście uruchomił mechanizm reform gospodarczych, wprowadził walutę narodową – hrywnę (wrzesień 1996 roku), a co najważniejsze – drogą nacisku na Radę Najwyższą przyczynił się do wypracowania i przyjęcia 28 czerwca 1996 roku, na 5. posiedzeniu Rady Najwyższej, nowej Konstytucji Ukrainy, w której obywatelom zostały zagwarantowane powszechnie uznane prawa i swobody, potwierdzone *ideały sprawiedliwości i równości, które są wyznawane przez wszystkie cywilizowane kraje świata*. Wartości te były aktywnie głoszone również przez ówczesną ukraińską elitę polityczną.

Jednakże reformy gospodarcze Leonida Kuczmy nie zostały doprowadzone do logicznego zakończenia. Już pod koniec pierwszej jego kadencji zaczęły się pojawiać negatywne tendencje związane z procesami prywatyzacji, których dokonywano najczęściej w interesie ludzi z otoczenia prezydenta. Polityka zagraniczna była zorientowana na wielowektorowość, ale mimo wszystko priorytetowo traktowano Rosję i Wspólnotę Niepodległych Państw (WNP). Polityka gospodarcza realizowana przez Kuczmę nie przyniosła pozytywnych rezultatów: znacznie zmniejszył się PKB, wiele przedsiębiorstw zbankrutowało, gwałtownie wzrosło bezrobocie i obniżył się standard życia ludności. Elita władzy coraz bardziej odrywała się od narodu, korumpowała i bogaciła.

W. Worona, akademik, dyrektor Instytutu Socjologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, w 2003 roku napisał, że „w okresie niepodległości Ukrainy, pomimo niezaprzechalnych postępów w demokratyzacji życia społecznego, nastąpiła i nieustannie pogłębia się alienacja władzy państwowej jako całości i praktycznie wszystkich jej instytucji od narodu”.

Według danych monitoringu socjologicznego, przeprowadzonego przez specjalistów z Instytutu Socjologii Narodowej Akademii Nauk Ukrainy, „większość ludzi różnych regionów Ukrainy mafią nazwała grupę społeczną, która odgrywała znaczącą rolę w życiu społeczeństwa ukraińskiego”, a działalność prezydenta Leonida Kuczmy została oceniona średnio na 2,0 punkty (w 10-punktowej skali), a jedna trzecia badanej populacji nie miała zaufania do Rady Najwyższej i władz wykonawczych¹³.

Jest oczywiste, że mieliśmy tu do czynienia z *mimikryczną (pozorowaną) działalnością elity rządzącej*: głoszone były wartości demokratyczne, wolność przedsiębiorczości, priorytet prawa, a w rzeczywistości na wyższych szczeblach władzy umacniały się klanowo-korporacyjne interesy, kształtowały się finansowo-oligarchiczne struktury i powiązania korupcyjne, odradzał się dyktat władzy i pieniądza, a nie prawa. W efekcie rosła w społeczeństwie „społeczno-psychologiczna bariera alienacji narodu od państwa, kształtował się obojętny stosunek do prawa, nieufny – do instytucji i publicznych, negatywny – do elity rządzącej”¹⁴.

W rezultacie pod koniec prezydentury L. Kuczmy obywatele odczuwali brak pomocy prawnej w zakresie ochrony ich praw i interesów, za najbardziej charakterystyczne cechy tych czasów uważano łapownictwo i korupcje, odnotowywano niedostateczne przestrzeganie obowiązujących przepisów i brak porządku w społeczeństwie¹⁵.

Znany ukraiński ekonomista A. Galchinskiy napisał, że w niepodległej Ukrainie pod koniec 2004 roku dojrzała groźba powstania kapitalizmu nomenklaturowo-biurokratycznego, w którym władza i własność są skoncentrowane w rękach biurokratycznej burżuazji, ta zaś „rozwijając się na bazie osobistych interesów, faktycznie sprywatyzowała podstawowe struktury państwa. Główny konflikt między państwem a społeczeństwem stał się niemal najważniejszym detonatorem pomarańczowej rewolucji”¹⁶. Znalazło to swój wyraz przede wszystkim w tym, że na początkowym etapie reform proces pierwotnej akumulacji kapitału przybrał zwyrodniałe formy, dokonując się głównie w postaci nomenklaturowo-biurokratycznej i z reguły pozaprawnej redystrybucji własności państwowej.

Należy zwrócić uwagę na jeszcze jeden istotny fakt, który spowodował wybuch protestu: to zwiększona kontrola władz nad działalnością środków masowej informacji, co faktycznie świadczyło o uwstecznieniu procesów demokratycznych w kraju. Jak słusznie twierdzi

¹³ А. Зоткин, Регіональні виміри ставлення населення до владної еліти, [w:] Українське суспільство: Соціологічний моніторинг, В. Ворона, М. Шульга (red.): Інститут соціології НАН України, Київ 2003, s. 276-277.

¹⁴ Ibidem, s. 276.

¹⁵ Ibidem, s. 282.

¹⁶ А. Гальчинський, Помаранчева революція і нова влада, Либідь, Київ 2005, s. 27-29.

I. Bencal, w przededniu wyborów prezydenckich w latach 2003-2004, administracja Leonida Kuczmy aktywnie i szeroko stosowała różne manipulacje w sferze komunikacji społecznej¹⁷.

Dlatego też „pomarańczowa rewolucja”, zorganizowana i przeprowadzona przez zwolenników Wiktora Juszczenzi, głównego kandydata opozycji w wyborach prezydenckich w listopadzie-grudniu 2004 roku, była odpowiedzią nie tylko na masowe oszustwa, mające wpływ na wynik wyborów, które rzekomo wygrał Wiktor Janukowycz, lecz także była naturalnym prodemokratycznym protestem różnych środowisk społecznych przeciwko polityce państwa poprzedniej dekady, prowadzonej w interesie grup wąskoklanowych, które podzieliły między siebie bogactwo narodowe kraju i próbowały uzurpować sobie prawo do ostatecznego sfinalizowania tego podziału.

Przypuszczamy, że właśnie w przededniu „pomarańczowej rewolucji”, w ukraińskiej polityce doszło do wyraźnego podziału elit politycznych na rządzącą (dominującą) i opozycyjną, które choć werbalnie głosiły identyczne wartości demokratyczne, to w rzeczywistości praktykowały zupełnie różne. Elita prorządowa wspierająca Kucznię i Janukowycza faktycznie realizowała pseudodemokratyczne wartości i starała się zbudować biurokratyczno-oligarchiczną strukturę władzy, zorientowaną na nomenklaturowy kapitalizm, elita opozycyjna zaś, kierowana przez Wiktora Juszczenkę i Julię Tymoszenko, dokonała wyboru na rzecz europejskiego systemu wartości, zorientowanego na ideologię socjal-demokratyczną i odpowiadający jej system rządów.

W latach prezydentury Juszczenzi (2005-2010) zostały wprowadzone nowe programy społeczne, takie jak budownictwo tanich mieszkań, wsparcie dla rodzin wielodzietnych; ujawniono ukryte i przemilczane karty historii, w szczególności na temat głodu na Ukrainie; umacniano prawne podstawy rozwoju biznesu. Jednocześnie zauważalnie ochłodziły się stosunki z Rosją, przyjęto linię zbliżenia z UE i USA, a także integracji europejskiej oraz północnoatlantyckiej. W. Juszczenko rzeczywiście dużo zrobił dla umocnienia tożsamości narodu ukraińskiego i nie tylko deklarował się jako demokratyczny i moralny polityk, lecz w rzeczywistości starał się taki być. To nie przypadek, że już na wstępie 8 września 2005 roku zdymisjonował swój rząd kierowany przez Julię Tymoszenko, w stosunku do której wysunięto zarzuty korupcji.

Jednakże Juszczence nie udało się zrealizować radykalnych reform gospodarczych w kraju i pokonać korupcji. Gwoli sprawiedliwości należy zauważyć, że poczynając od dnia 4 sierpnia 2006 roku i do końca prezydentury (25 lutego 2010 roku), rzeczywista władza Wiktora Juszczenzi jako przywódcy kraju była konstytucyjnie mocno ograniczona; swoje pełnomocnictwa musiał dzielić z nielojalnym w stosunku do niego kierownictwem Rady Ministrów (premierzy – Janukowycz i Tymoszenko).

¹⁷ I. Бенцал, Маніпуляційна стратегія інформаційної легітимації влади в контексті президентських виборів, [w:] Мандрівець: 2005, № 4, s. 3-8.

Wpływ prezydenta na nominacje w Radzie Ministrów i politykę tego ciała został poważnie osłabiony w związku z wejściem w życie reform politycznych proklamujących Ukrainę republiką parlamentarną, a także ze względu na osobistą konfrontacją z kolejnymi szefami gabinetu. Jednak mimo pogłębiających się napięć politycznych między prezydentem i rządem, jak zauważył Steven Pifer, były ambasador USA na Ukrainie, „prezydentura Juszczenki przyczyniła się do umocnienia demokracji na Ukrainie – jest to jego najtrwalsze i najważniejsze osiągnięcie [...] choć można było zrobić dużo więcej. Nieumiejętność znajdowania kompromisów politycznych, konflikty we własnym obozie stale blokowały wdrażanie postępowych projektów”¹⁸.

Lata prezydentury Wiktora Janukowycza (2010-2014) nie tylko cofnęły społeczeństwo ukraińskie o kilka dekad w zakresie rozwoju gospodarczego, lecz także straciły kraj w chaos korupcji i bezprawia. Elita rządząca prezentowała światu wyrafinowany mechanizm realizacji pseudodemokratycznych i quasi-gospodarczych reform, jednocześnie zakorzeniając systemową korupcję we wszystkich sferach życia społecznego, ustanawiając dyktat władzy i znacząco ograniczając prawa i gwarancje prawne obywateli.

Deklarowanie wartości europejskich, głoszenie orientacji na europejską drogę rozwoju wprowadziło w błąd miliony ludzi. Mimikra polityczna¹⁹ stała się naturalnym sposobem życia dla prezydenta Wiktora Janukowycza i jego otoczenia.

Nic więc dziwnego, że w społeczeństwie dojrzał i eksplodował narodowy protest przeciwko skorumpowanej władzy, która przekraczając wszelkie dopuszczalne granice, 30 listopada 2013 roku przeprowadziła siłową pacyfikację pokojowych demonstracji studentów dotyczących wsparcia procesów integracji europejskiej. Stłumienie siłą pokojowych akcji studentów doprowadziło do wielotysięcznych protestów w różnych miastach Ukrainy.

Euromajdan w Kijowie stał się epicentrum akcji protestacyjnych ludności, a jednocześnie platformą dla formowania obywatelskich grup samoobrony, które wystąpiły z wezwaniem do odsunięcia od władzy urzędującego prezydenta Wiktora Janukowycza i rządu N. Azarowa. Niezdolność przywódców kraju do właściwego reagowania na żądania protestujących znalazła swój wyraz w wykorzystaniu przez nich metod, które są nie do przyjęcia w cywilizowanym społeczeństwach – strzelaniu 20 lutego 2014 roku do uczestników Majdanu, co doprowadziło do prawdziwej eksplozji napięć i konfliktów między władzą a społeczeństwem.

Postępujące za tym porzucenie urzędu przez prezydenta Wiktora Janukowycza i jego otoczenia, aneksja Krymu przez rosyjskie pododdziały wojskowe i przeprowadzenie pseudo-

¹⁸ Стівен Пайфер: Ющенко зробив демократію єдиною системою в Україні, www.radiosvoboda.org/content/article/1962005.html, dostęp 10.04.2015.

¹⁹ Lobanova A.: Polityczna mimikra jako pogranicze pomiędzy prawdą a kłamstwem. Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 65. Politechnika Śląska, Gliwice 2013, s. 209.

referendum w sprawie jego przyłączenia do Federacji Rosyjskiej, utworzenie w kwietniu 2014 roku separatystycznych i terrorystycznych grup w okręgach ługańskim i donieckim, a następnie utworzenie tzw. Ługańskiej i Donieckiej Republiki Ludowej, a także eskalacja akcji zbrojnej w celu utworzenia nowego tworu państwowego – tzw. Noworosji, doprowadziły do destabilizacji sytuacji społecznej, tysięcy ofiar ludzkich i rozpalania konfliktu zbrojnego między proukraińskimi i prorosyjskimi mieszkańcami południowo-wschodniej części Ukrainy.

Trudno nie zauważyć, że po Euromajdanie w południowo-wschodniej części Ukrainy zderzyły się ze sobą *dwa przeciwstawne systemy wartości*: stary – prosowiecki i prorosyjski, oparty na korupcyjnych, kumoterskich stosunkach dystrybucji, pozaprawnych porozumieniach, doskonale znany, zrozumiały i akceptowany przez pewną część społeczeństwa, i nowy – proeuropejski, oparty na zasadach prawa i stosunkach moralno-etycznych, nieznanymi i niezrozumiałymi dla tej części Ukrainy.

Dlatego też ta część ludzi, która aktywnie uczestniczyła w wypracowanych przez dziesięciolecia schematach-stosunkach alokacji zasobów (materialnych, finansowych, surowcowych, pracy i innych), stanęła w ich obronie, co wykorzystał były prezydent Ukrainy Wiktor Janukowycz, jego rodzina i prezydent Federacji Rosyjskiej W. Putin, podgrzewając nastroje kłamliwą informacją, pseudopropagandą, pieniędzmi i uzbrojeniem.

Przedterminowe wybory prezydenckie w maju 2014 roku, które wygrał w pierwszej turze Petro Poroszenko (54,70% głosów), a następnie parlamentarne (październik 2014 roku), przywrócenie Konstytucji z 2004 roku z parlamentarno-prezydencką formą rządów, mianowanie nowego premiera Arsenija Jaceniuka, tworzenie w parlamencie koalicji większościowej – wszystkie te przemiany demokratyczne po raz kolejny stworzyły elicie politycznej szansę realnego utrwalenia wartości europejskich w ukraińskim społeczeństwie.

Jednakże już teraz niektórzy europejscy politycy mają powody, by wątpić, że ta szansa zostanie wykorzystana. Na przykład wicepremier RP Janusz Piechociński w wywiadzie dla agencji Reutera 3 marca 2015 roku stwierdził, że „ukraińskie elity poczyniły niezadowalające postępy w budowie demokracji w stylu zachodnim [...] i niestety rozczarowują. Rok temu wydawało się, że Ukraina jest na dobrej drodze, aby stać się stabilną przewidywalną demokracją z naszym systemem wartości. Sygnały, które nadchodzą z Ukrainy, są bardzo niepokojące, ponieważ gospodarka zaczyna się tam rozpadać, więzi gospodarcze zaczynają się rozrywać, a to może doprowadzić do tego, że tysiące imigrantów z Ukrainy wypełni Polskę”²⁰.

Bardziej optymistycznie na możliwości nowej elity rządzącej Ukrainy patrzy Aleksander Kwaśniewski, były prezydent Polski i jeden z najbardziej wpływowych przywódców

²⁰ Віце-прем’єр Польщі: українські еліти розчарували Захід, www.pravda.com.ua/news/2015/03/3/7060383/ dostęp 03.03.2015.

europiejskich. W rozmowie z korespondentem „Europejskiej Prawdy” powiedział między innymi, że „kierunek reform jest prawidłowy, ale warto byłoby trochę przyspieszyć” i podkreślił także, że „parlament w końcu przestał być hamulcem dla reform, ale jeszcze nie stał się jego motorem i nie przyspiesza tego procesu”²¹.

Z kolei Bartosz Kramek, prezes Zarządu Fundacji „Otwarty Dialog”, uważa, że ponieważ reformy systemowe na Ukrainie i tempo wdrażania zmian zależą od woli politycznej, to konieczna jest międzynarodowa i obywatelska presja na rząd. Kraj musi zmieniać się zarówno od góry, jak i od dołu²².

5. Wnioski

Normalne funkcjonowanie dowolnego społeczeństwa nie jest możliwe bez udziału elity politycznej, która określa i formuje jego strategię polityczną. Pod względem struktury elita polityczna składa się z dwóch przeciwstawnych grup: *rzządzającej*, która jest bezpośrednim podmiotem władczych uprawnień, i *opozycyjnej*, która znajduje się w opozycji do legitymistycznej władzy i pośrednio – przez kontrolę i krytykę rządzącej elity – wpływa na podejmowanie politycznych decyzji i sprzyja aktywizacji funkcji zarządzających.

Interpretacja naukowych teorii elit (V. Pareto, G. Moski, R. Michelsa, G. Laswela, J. Schumpetera, O. Stammera, D. Riesmana, R. Dahla i innych) pozwala wydzielić centralną tezę, że elita polityczna jest dominującym podmiotem stosunków społeczno-politycznych i władczych (obecnych lub przyszłych) uprawnień, a więc jest ona związana nie tylko z charakterem i strukturą władzy, lecz także i z systemem dominujących w społeczeństwie wartości politycznych, ponieważ jest ich twórcą i propagatorem.

Uogólnione wartości polityczne, którymi kierują się i które deklarują elity polityczne, stają się w konsekwencji ideałami politycznymi i wytycznymi o charakterze duchowym (kulturalnym), organizacyjnym (społecznie-normatywnym) i materialnym (ekonomicznym). Są to: demokracja, legitymizm, równość, swoboda przedsiębiorczości, humanizm, sprawiedliwość, praworządność, porządek prawny, bezpieczeństwo, samorządność, a także materialny dostatek, pomyślność, godne warunki życia obywateli kraju.

Uzyskanie przez Ukrainę niezależności w 1991 roku spowodowało przeorientowanie systemu wartości jej elity politycznej, i większości ukraińskiego społeczeństwa, z komunistycznych ideałów i priorytetów na liberalne, w szczególności na rozwój wielopartyjności, realnie demokratycznego prawa wyborczego, przywrócenie własności prywatnej i wolnej

²¹ Сергій Сидоренко, Кваснівський: ця війна, якщо станеться, буде страшною, в тому числі за кількістю жертв, Європейська правда, www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/9/7032776/, dostęp 09.04.2015.

²² Бартош Крамек, Економічний шлях Польщі: уроки для кризової України Європейська правда „Відкритий діалог”, www.eurointegration.com.ua/experts/2015/04/10/7032822/, dostęp 10.04.2015.

przedsiębiorczości itd. Jednakże reorientacja ta długo jeszcze nosiła deklaracyjny, a nie realny charakter, a hierarchia wartości elity rządzącej pozostawała w zasadzie zgodna z systemem wartości kolejnych prezydentów Ukrainy i ich otoczenia.

Dominującymi politycznymi wartościami, które głosił i pragnął zrealizować pierwszy prezydent Ukrainy L. Krawczuk (1991-1994), była idea narodowego i kulturowego odrodzenia Ukrainy jako samodzielnego państwa ze wszystkimi atrybutami niezależności oraz idea reform rynkowych. O ile rządzącej elicie udało się utrwalić niezależność i zapoczątkować proces odrodzenia kultury narodowej, o tyle rynkowych reform uruchomić się nie udało, co w konsekwencji doprowadziło do zwycięstwa w wyborach prezydenckich opozycyjnej siły politycznej, na czele której stał L. Kuczma.

Wśród priorytetowych wartości politycznych drugiego prezydenta Ukrainy L. Kuczmy (1994-2005) i rządzącej elity na czołowym miejscu znalazły się umocnienie ukraińskiej państwowości, wielokierunkowy kurs polityki zagranicznej i przyśpieszenie reform rynkowych. L. Kuczmie udało się zmusić Radę Najwyższą do opracowania i przyjęcia Konstytucji Ukrainy (28 lipca 1996 roku), wprowadzić narodową walutę, utrwalić status Ukrainy jako niezależnego i bezatomowego państwa, poskromić procesy inflacyjne, rozpocząć reformy rynkowe.

Jednakże prowadzona prywatyzacja przybrała zamknięty, pozaprawny charakter, zaczęła poszerzać się szara strefa, kwitła korupcja, formowała się klasa oligarchów, żywiłowo narastała polaryzacja między bogatymi a biednymi. Proces reform rynkowych nosił bardziej pozorowany niż realny charakter. Wszystko to było przedmiotem ostrej krytyki ze strony opozycyjnej elity politycznej, na czele której stanęli J. Tymoszenko i W. Juszczenko, co w konsekwencji doprowadziło do „pomarańczowej rewolucji” (koniec 2004 roku).

Dominującymi wartościami politycznymi trzeciego prezydenta Ukrainy W. Juszczenki (2005-2010) i wspierającej go partii „Nasza Ukraina”, były europejska i północnoatlantycka orientacja w polityce zagranicznej, samoidentyfikacja ukraińskiego narodu, wykorzenie korupcji i kontynuacja realnych reform rynkowych. Udało się mu i jego stronnikom zbliżyć ukraińskie społeczeństwo do wartości społecznego liberalizmu, utwierdzić parlamentarno-prezydencką formę rządów, przywrócić historyczną prawdę o Wielkim Głodzie w latach 1932-1933 jako ludobójstwie na narodzie ukraińskim, wprowadzić niektóre programy socjalne. Jednocześnie sprzeczności polityczne pomiędzy W. Juszczenką a premierem J. Tymoszenko z jej zwolennikami nie pozwoliły rządzącej wówczas elicie zrealizować historycznej szansy, jaką dała im pomarańczowa rewolucja.

Czwarty prezydent Ukrainy W. Janukowycz (2010 – luty 2014), po zwycięstwie w kolejnych wyborach prezydenckich, wraz z popierającą go Partią Regionów zadeklarował orientację na europejskie wartości i reformowanie wszystkich dziedzin życia społecznego. Jednakże pod płaszczykiem politycznych i ekonomicznych reform w rzeczywistości w kraju

postępował proces ograniczania demokracji, ponieważ wszystkie mechanizmy władzy zostały skoncentrowane w rękach prezydenta, rządząca elita ustanowiła totalną kontrolę nad biznesem, zakorzeniła się korupcja systemowa we wszystkich dziedzinach życia społecznego, uszczuplane były prawa obywateli.

Głoszenie kursu na eurointegrację przy jednoczesnej odmowie rządu N. Azarowa podpisania umowy stowarzyszeniowej z Unią Europejską (listopad 2013 roku) wywołało akcje protestacyjne studentów. Ich siłowa pacyfikacja spowodowała Euromajdan w Kijowie i szeroką falę protestów społecznych w całym kraju, które w konsekwencji zmusiły Prezydenta W. Janukowycza i jego najbliższe otoczenie do porzucenia urzędu i ucieczki z kraju.

Po aneksji Krymu przez Federację Rosyjską w marcu 2014 roku, przy czynnym udziale i wsparciu Rosji, i osobiście prezydenta Putina, na południowym wschodzie Ukrainy rozwinęła się na wielką skalę wojna o oderwanie od Ukrainy jej ługańskiego oraz donieckiego obwodu i utworzenie tzw. Noworosji.

W ten sposób elity polityczne, zarówno te rządzące, jak i opozycyjne, nie odegrały w najnowszej historii Ukrainy (od 1991 roku do początku 2014 roku) efektywnej roli w społeczeństwie, ponieważ nie potrafiły czy nie chciały zrealizować głoszonych przez siebie demokratycznych wartości, natomiast wykorzystały zaufanie narodu w celu własnego wzbogacenia się i wzmocnienia własnej pozycji. W związku z tym można zgodzić się ze znanym ukraińskim politologiem N. Gołowatym, który uważa, że „wady ukraińskiej elity w znacznym stopniu są spowodowane przez jej przesadny pragmatyzm, jednowymiarową wizję świata. Wielu przedstawicieli elity dorywa się do władzy jak do celu samego w sobie, a zdobywszy ją, dopiero stara się zrozumieć, do czego jest im ona potrzebna. Dlatego poważne niepowodzenia, niedopatrzania i błędy stają się logicznym wynikiem prawie całkowitej nieposobności używania władzy przede wszystkim w interesach narodu, do którego przedstawiciele ukraińskiej elity prawie zawsze apelują”²³.

Jak słusznie zauważył F. Rudycz z Instytutu Badań Politycznych i Etnonarodowościowych NAN Ukrainy, przemian na lepsze można oczekiwać tylko „pod warunkiem ukształtowania się dwóch-trzech potężnych partii politycznych, w procesie współzawodnictwa o władzę których i przy doskonałym systemie wyborczym będzie możliwe ukształtowanie się prawdziwej elity rządzącej, rządzącej klasy politycznej, dysponującej wysokimi profesjonalnymi i moralnymi cechami, strategicznymi celami i wolą dla ich realizacji”²⁴.

²³ М. Головатый, Політична еліта сучасної України: регіональний і національний контекст, Український центр політичного менеджменту, www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3, dostęp 10.04.2015.

²⁴ Ф. Рудич, Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави, [w:] Політичний менеджмент. 2008, № 2, s. 12.

Legitymistycznie wybrani: piąty prezydent Ukrainy P. Poroszenko (maj 2014 roku), Rada Najwyższa (październik 2014 r.) i premier A. Jaceniuk oraz nowy rząd, przy poparciu Unii Europejskiej i USA, obrali kurs na rzeczywiste wartości demokratyczne, reformowanie sądownictwa, wykorzenienie korupcji i obronę praw oraz wolności obywateli.

Miejmy nadzieję, że ukraiński naród da tej nowej *elicie rządzącej jeszcze jedną realną szansę zademonstrowania swojej politycznej woli i utwierdzenia wartości europejskich* jako dominujących w życiu społecznym.

Bibliografia

1. Арон Р.: Этапы развития социологической мысли, Гуревич П.С. (red.). «Прогресс» - «Политика», Москва 1992.
2. Бенцал І., Маніпуляційна стратегія інформаційної легітимації влади в контексті президентських виборів, [w:] Мандрівець 2005, № 4.
3. Ворона В.: Відчуття державності, [w:] Ворона В., Шульга М. (red.): Українське суспільство – 2003. Соціологічний моніторинг. Інститут соціології НАН України, Київ 2003.
4. Віце-прем'єр Польщі: українські еліти розчарували Захід, www.pravda.com.ua/news/2015/03/3/7060383/, dostęp 03.03. 2015.
5. Гальчинський А.: Помаранчева революція і нова влада. Либідь, Київ 2005.
6. Головатый М.: Політична еліта сучасної України: регіональний і національний контекст, Український центр політичного менеджменту, www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3, dostęp 16.03.2015.
7. Зоткин А., Регіональні виміри ставлення населення до владної еліти, w: Українське суспільство: – 2003. Соціологічний моніторинг, В. Ворона, М. Шульга (red.): Інститут соціології НАН України, Київ 2003.
8. Крамек Б.: Економічний шлях Польщі: уроки для кризової України Європейська правда, „Відкритий діалог”, www.eurointegration.com.ua/experts/2015/04/10/7032822/_П'ятниця, dostęp 10.04.2015.
9. Lobanova A.: Polityczna mimikra jako pogranicze pomiędzy prawdą a kłamstwem. Zeszyty Naukowe, s. Organizacja i Zarządzanie, z. 65. Politechnika Śląska, Gliwice 2013.
10. Неоконсерватизм, [w:] Большая актуальная политическая энциклопедия, А. Беякова А., Матвейчева О., (red.): Эксмо, Москва 2009, <http://politike.ru/dictionary/839/word/neokonservatizm>, dostęp 12.02.2015.
11. Пайфер С.: Ющенко зробив демократію єдиною системою в Україні, www.radio-svoboda.org/content/article/1962005.html, dostęp 10.04.2015.

12. Мухаев Р.Т.: Політологія, www.studfiles.ru/preview/2300953/page:15/, dostep 12.03.2015.
13. Политологический словарь-справочник, Погорельный Д.Е., Фесенко В.Ю., Филиппов К.В., (red.): Наука-Спектр, Ростов-на-Дону 2008, http://politics_reference.academic.ru/311/ПЛЮРАЛИЗМА_ЭЛИТ_ТЕОРИЯ, dostep 12.02.2015.
14. Політологія, Семків О.І. (red.): Вид-во «Світ», Львів 1994.
15. Рудич Ф.: Правляча еліта: її місце і роль в утвердженні української держави, [w:] Політичний менеджмент 2008, № 2.
16. Сидоренко С.: Кваснеєвський: ця війна, якщо станеться, буде страшною, в тому числі за кількістю жертв, [w:] Європейська правда, www.eurointegration.com.ua/interview/2015/04/9/7032776/, dostep 09.04.2015.
17. Социология: Энциклопедия: Сост. А.А. Грицанов, В.А. Абушенко, Г.М. Евелькин, Г.Н. Соколова, О.В. Терещенко, Книжный Дом, Минск 2003.
18. Соціологія політики: Енцикл.словник: Авт.-упоряд.: В.А. Полторак, О.В. Петров, А.В. Толстоухов, Вид-во Європ.ун-ту, Київ 2009.
19. Шишковский Ю., Новейшая история Украины. Часть 4. Первый Президент, www.vovremya.info/art/1181322857.html, dostep 02.04.2015.

Abstract

The full functionality of any society is impossible without a political elite (ruling and opposition) which determines and forms its political strategy and tactic. The comprehension of maintenance of scientific theories of elites (V. Pareto, G. Moski, R. Mikhel's, G. Lassvel, Y. Shumpeter, O. of Shtammer, D. Rismen, R. Dal' and others) are allows to select a central idea that a political elite is the dominant subject of social and political relations and imperious (present or future) plenary powers. It is related either with character and structure of power or the system of dominant political values, as is their propagandist.

Political ideals of spiritual (cultural), organizational (social-normative) and financial (economic) character are generalized political values that guide and proclaim political elites. It is democracy, legitimacy, equality of rights, freedom of enterprise, humanism, justice, legality, law and order, safety, self-government, financial sufficiency, prosperity, deserving terms of life of citizens.

We had done the historical-comparative analysis and did the conclusion that priorities of values of political elite of Ukraine is in its newest history, from the moment of its independence (1991-2015) were determined mainly the valued priorities of Presidents of country (L. Kravchuk, L. Kuchma, V. Yuschenko, V. Yanukovich and P. Poroshenko) by political parties which they were supported.

After the waiver of communist values the political elite took a course on social-liberal values, including on democracy, political pluralism, market reforms and foreign-policy multivector. However between the declared democratic values and their realization in Ukrainian society appeared the big difference.

The ruling elite succeeded only partly to incarnate them in life under control an opposition. When L. Kravchuk was the President (1991-1994) it was liquidated soviet command-administrative system in an economy, the revival of national culture began, but the real market reforms did not begin.

President L. Kuchma (1994-2005) and political power that supported him, could save independence of country, confirm new Constitution of Ukraine, enter national currency. However, he was not able to do the process of privatization transparent and open, that resulted in enriching of former party officials, oligarchism of power. It was forming the shadow market and poverty of most people.

When V. Yuschenko was the President (2005-2010) the ruling elite succeeded to be recovered historical truth about distorted soviet propaganda in history of Ukraine, in particular about famine (1932-33) as genocide of the Ukrainian people, to begin realization of the social programs, but it was not succeeded to realize the main idea of «orange revolution», to eradicate a corruption and accelerate market reforms.

When V. Yanukovich was the President (2010-2013) proclamation of course on European integration and reformation of public spheres of life, appeared political mimicry (by fiction, imitation of reforms), actually power was usurped by President and Party of Regions, a corruption system strengthened and the system task of reanimation of the soviet system began by elimination of the Ukrainian state system.

It resulted to Euromaidan (2013-2014), and then his power acceleration, President withdrew from the power. Crimea was annexed by Russian Federation, separatist motions and military conflict on the southeast of Ukraine appeared, and so-called Lugansk and Donetsk folk republics were proclaimed.

New ruling elite of Ukraine, that came to power through legitimate way: President P. Poroshenko (May 2014), Verkhovna Rada (October 2014) and new composition of government, headed by prime minister A. Yacenyuk with support of wide layers of Ukrainian society, European concord and USA took a course on the European values and began really to incarnate them in life.

It was expressed in returning the country of status of the parliament-president system of rule, to signing of Agreement about an association with European Union, lustration of power, large-scale work on eradication of corruption, prohibition communist ideology, to reformation of the judicial system, conditioning for freedom of enterprise etc.

Challenges facing the present Ukrainian ruling and opposition elite, in the conditions of military conflict on the southeast of Ukraine, which is supported by Russian Federation, to realize the proclaimed European values. In our opinion, it is the last chance, which the Ukrainian people gave to the Ukrainian political elite. It need professionalism, patriotism, moral responsibility and political volition.